

TALIJANSKI KOLONIJALIZAM U ERITREJI KRAJEM 19. STOLJEĆA – POVIJESNI PREGLED

David Orlović *

UDK: 325.46(450:635)"18"
94(450:635)"18"

Primljeno: 1.III.2011.

Prihvaćeno: 23.IX.2011.

Sažetak

Čineći mali dio velikog osvajačkog vala kojega su europske sile pokrenule u Africi u posljednjim desetljećima 19. stoljeća, tek ujedinjena Kraljevina Italija započela je s izgradnjom svoje kolonije na obali Crvenog Mora, na prostoru današnje države Eritreje. U radu je dana analiza lokalnog i europskog povijesnog konteksta, navedeni su uzroci talijanskog kolonijalnog širenja, te je iznesen povijesni pregled kronološkim navođenjem važnijih događaja toga razdoblja, što političke, što vojne važnosti. Autor ovaj period talijanskoga kolonijalizma završava događajem kojim je on kulminirao, talijanskim porazom kod Adowe 1896. godine od etiopske vojske, te navodi neposredne i dugoročne posljedice te bitke.

Ključne riječi: Italija, kolonijalizam, Afrika, Eritreja, Etiopija

UVOD

Europljani su stoljećima imali posjede u Africi, ali to se uglavnom odnosilo na pomorske stanice i trgovačka središta na obali toga kontinenta. Unutrašnjost je kontinenta za njih predstavljala nepoznanicu. Kako je Velika Britanija nametnula zabranu trgovine robljem, sredinom XIX. stoljeća trgovina je bila paralizirana, tako da su neke obalne baze ostale napuštene. Polako se pozornost Europe okrenula k sirovinama, ali i k postizanju strateških ciljeva u okvirima međunarodne imperijalne politike. Već od 1830. godine francuske su se trupe nalazile u Alžiru. Tijekom 1830-ih nestala je vlast Osmanskog Carstva u Egiptu djelovanjem osmanskog paše i kasnijeg egipatskog potkralja Mehmeda Alije. Međutim, poticaj masovnom koloniziranju Afrike dolazi tek gradnjom Sueskoga kanala (1859.-1869.), koju su poduzeli Francuzi, a od čega su najveće koristi imali Britanci. Oni su 1875. godine kupili dionice kanala te od tog trenutka istočnu stranu kontinenta počeli smatrati zonom svojeg utjecaja. Upravo

* David Orlović (davidorlovic911@gmail.com) student je na diplomskom studiju povijesti na Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli.

je nizom anglo-francuskih sporazuma zaključenih britanskim prisvajanjem Egipta i Sueskog kanala, prema stavovima mnogih povjesničara, započelo to pohlepno nadmetanje u prisvajanju afričkih područja. Drugi su razloge pronašli u izazovu koji je belgijski kralj Leopold II. nametnuo mnogo većim europskim silama – stvorivši enormnu koloniju u središnjoj Africi. Svakako, presudnu ulogu su imali razvoj kapitalizma na Zapadu i djelatnost ljudi kao što je Cecil Rhodes, koji su imali važnu riječ u prekomorskom imperijalnom poduzetništvu i odobravanje istoga od strane europskih vlada (Davidson, 1984.:183).

Francuzi su 1881. godine zauzeli Tunis, a već su sljedeće godine Britanci ostvarili službeni protektorat nad Egiptom. Međutim, tada na kolonijalističku scenu stupaju novi, „manji“ protagonisti – kao primjerice Leopoldova Belgija, Njemačka ili Italija. Sve je to moglo izravno ugroziti ravnotežu u samoj Europi, te je tadašnji njemački kancelar Otto von Bismarck sazvaio potkraj 1884. godine u Berlinu konferenciju predstavnika vodećih europskih sila na kojoj je Afrika podijeljena na sfere utjecaja. Imperijalistička nadmetanja vodećih europskih sila dosegula su vrhunac upravo tih osamdesetih godina XIX. st., onim koje će *The Times* nazvati «Jagmom za Afriku» (Davidson, 1984.:183). Sasvim je sigurno da je suparništvo među europskim silama činilo pozadinu prigrablivanja što više kolonija.

Do kraja XIX. stoljeća europske će sile kolonizirati većinu afričkog kontinenta. Prema povjesničaru Basilu Davidsonu, razdoblje od 1880. do 1900. godine bilo je uglavnom razdoblje osvajanja i «utemeljivanja prisutnosti», a od 1900. do 1920. «razdoblje pacifikacije» kada je dovršena uspostava kolonijalne uprave (Davidson, 1984.:185).

U POTRAZI ZA PRESTIŽEM

Što se tiče talijanskih težnji za kolonijalnom ekspanzijom, izgleda da je nacionalizam odigrao značajnu ulogu (Vandervort, 1998.:32). Kako je postignula ujedinjenje 1870. godine, Kraljevina Italija mogla je krenuti u zauzimanje mjesta među velikim silama Europe. Međutim, takav je položaj iziskivao posjedovanje vlastitog kolonijalnog carstva, te potraga za prestižem postaje glavnim pokretačem talijanske vanjske politike (Davis, 2000.:172). Berlinski kongres održan 1878. godine naizgled je bio poraz Italije koja nije dobila ništa, za razliku od Austro-Ugarske, kojoj je bilo omogućeno ostvariti protektorat nad Bosnom i Hercegovinom. Zapravo je kralj Umberto I. odlučio ne pretendiranjem ikakvih teritorija od Austro-Ugarske očuvati dignitet tek ujedinjene države i postignuti veće poštovanje od strane drugih država (Mack Smith, 1994.:102-103). Međutim, u Italiji se tada započelo s teškom protuaustrijskom i iredentističkom medijskom histerijom. Govorilo se o tome kako je Italija, budući da joj nije bio ponuđen Trentino, barem trebala zatražiti neka druga područja, primjerice Albaniju. Usto, dolaskom takozvane „povijesne ljevice“ na vlast 1876. godine, potrošnja u vojne svrhe se povećala, a bilo je u vladi istaknutih ličnosti, kao, primjerice, tadašnji ministar unutarnjih poslova Francesco Crispi, koji su smatrali da Italija treba, osim obrambenog, biti spremna i za ofanzivno djelovanje. Crispi, tada rastuća politička

figura - bivši garibaldinac i kasnije gorljivi podržavatelj kolonijalizacije, više je puta predlagao da Italija, koja teži postati važnim europskim akterom, mora uskočiti u trku za prigrabljivanje kolonija u Africi. Taj je proces, po njemu, trebao početi od Tunisa i Libije – u imperijalnoj tradiciji antičkog Rima. Smatrao je da bi takva, odlučna vanjska politika stvorila među Talijanima „veće poštovanje prema vlastitoj državi“ (Davis, 2000.:169). Također, kako to ističe Denis Mack Smith, bilo je domoljuba koji su smatrali da je potreban novi rat kojim bi se Italija iskupila od poraza u bitkama kod Custoze i Visa, naglašavajući da od bitke kod Legnana 1176. godine protiv Fridrika Barbarosse, Talijani više nikad nisu dobili rat bez pomoći jedne strane vojske (Mack Smith, 1994.:106). Izgledalo je da je jedino samostalna vojna pobjeda i uspostava kolonijalnog carstva mogla Italiji donijeti željeni prestiž.

Da krene u dobivanje kolonija Italiju je prisiljavala i nerodnost zemlje. Bez prirodnih resursa i prenapučena (pogotovo *Mezzogiorno*, jug Apeninskog poluotoka, još uvijek uređen na feudalnim temeljima), Italija je bila jedina među državama sa sličnim aspiracijama koja je težila za osvajanjima ne samo radi bogatstva, slave i strateških prednosti, nego i zbog želje za zemljom na koju će naseliti višak stanovništva te time ostvariti socijalni mir u državi. Seljake *Mezzogiorna* to, uzevši rezultate cijeloga kolonijalnoga procesa, uopće nije zadovoljilo; minimalan broj njih otišao je u Eritreju. Umjesto toga, u velikom su broju emigrirali u gradove SAD-a ili Argentine (Vandervort, 1998.). Od ostalih čimbenika koji su poticali osvajanja valja spomenuti želju da se u osvojenim područjima stvori vojska sastavljena od domorodaca, koja bi onda mogla ratovati na strani Italije u nekom europskom ratu koji je u to doba uvijek vrebao na obzorju (Mack Smith, 1994.).

Još se Umbertoov prethodnik na prijestolju savojske dinastije i prvi kralj ujedinjene Italije Viktor Emanuel II. (1849./1861.–1878.) interesirao oko mogućeg kolonijalnog osvajanja. Njega je zaintrigirala ideja da uspostavi koloniju na otoku Sumatri ili Novoj Gvineji, u jugoistočnoj Aziji. Da bi to postigao, bio je spreman dati podršku lokalnom pokretu otpora u borbi protiv nizozemske kolonijalne vlasti u tim krajevima. Prvi konkretni korak zbio se 1869. godine kada je, uz pomoć sredstava talijanske vlade, privatna đenoveška brodovlasnička kompanija *Rubattino* uspostavila ukrcavalište ugljena za brodove u zaljevu Aseba na Crvenom moru. Ta je luka dobila na važnosti otvaranjem Sueskog kanala te je bila pogodna za tranzit talijanskih trgovačkih brodova prema jugoistočnoj Aziji. Službeno se tvrdilo da je riječ o isključivo privatnoj operaciji na *de jure* osmanskom teritoriju. U stvarnosti, Italija je od samih početaka pripremila svoje teritorijalne zahtjeve nad tim područjem. Sam je brodar poticao miješanje talijanske vlade u regiji, te je planirao jednog dana predati tu siromašnu i pustu luku vladi s ciljem da ona postane odskočna daska za ekspanziju u unutrašnjost kontinenta, odnosno Etiopiju (Milkias, 2005.; Hess, 1973.). Znalo se da bi poljoprivredna i rudarska eksploatacija toga područja donijela ogromne profite kompaniji. Nekoliko ekspedicija Talijanskog geografskog društva (*Società Geografica Italiana*) posjetilo je i istražilo etiopske krajeve i o saznanjima izvijestilo Rim (Milkias, 2005.; Wrong, 1973.).

Koliko god je situacija u istočnoj Africi išla u prilog talijanskoj ekspanziji, za Talijane je cijelo vrijeme više obećavao Tunis. Autonoman unutar Osmanskog Carstva, ne

samo da je bio praktički odmah u susjedstvu, već je imao brojnu i rastuću zajednicu talijanskih naseljenika. Dok je Napoleon III. možda mogao čak i prihvatiti talijansku aneksiju Tunisa, nova je francuska republikanska vlada, na vlasti od 1870. godine, bila čvrstoga stava da Tunis mora ostati unutar interesne sfere Francuske (Mack Smith, 1994.). Godine 1881., upad nekih plemena iz Tunisa u njihovu koloniju Alžir, Francuzi su iskoristili kao povod za invaziju Tunisa. To je i učinjeno, te je iste godine nad Tunisom uspostavljen francuski protektorat. Ovaj je slučaj pokrenuo val razočaranja u Italiji, te je sve više političkih figura počelo istupati sa stavovima kako je potrebno podizanje militarizirane nacije s autoritarnijim načinom vladanja, smatrajući da bi takav ustroj Italiji približio prestiž u Europi (Bovill, 1933.). Dodatni udarac nastupio je 1882. godine kada je Italija odbila poziv Londona na zajedničku okupaciju Egipta s ciljem obrane Sueskog kanala. Naime, niz je savjetnika tada odgovorilo kralja od sudjelovanja u operaciji, smatrajući da su plodovi toga čina upitni. Već spomenuti Francesco Crispi nazvao je odbijanje britanskog poziva „fatalnom pogreškom“ (Mack Smith, 1994.:106). Francuska i Velika Britanija do studenoga 1882. godine uspostavile su kontrolu nad Egiptom, a Britanci u praksi postaju apsolutni gospodari Egipta (Tejlor, 1968.). Naglo hlađenje odnosa Italije s Francuskom u tom razdoblju, pojačano nakon okupacije Tunisa 1881. godine, odvuklo je Italiju u zagrljaj Njemačke i njenog kancelara Otta von Bismarcka, koji je tada također tražio saveznike po Europi radi stvaranja protufrancuske fronte. Italija je 20. svibnja 1882. godine s Njemačkom i Austro-Ugarskom potpisala Trojni savez, u kojemu će ostati iduće trideset i tri godine. Posljedično odmicanje pogleda s Jadrana¹ Italiju će svakako požuriti i koncentrirati na osvajanje kolonija u Africi, gdje se iste godine počelo pokazivati kojim putem kolonizacija treba ići i na koja područja započeti širenje. Entuzijazam prema novom vanjskopolitičkom usmjerenju, i što je najvažnije, priznanju Italije kao velike europske sile, bio je vrlo jak u krugovima vladajuće talijanske „povijesne ljevice“. Ministar vanjskih poslova Kraljevine Italije, Pasquale Mancini, euforično će izjaviti da se „ključevi Mediterana nalaze u Crvenom moru“ (Davis, 2000.:171).

OD ASEBA DO DOGALIJA (1882.-1887.)

Nekoliko mjeseci prije britanskog zaposjedanja Egipta, talijanska je vlada 10. ožujka 1882. godine od ranije spomenutog brodarka *Rubattina* otkupila crvenomorsku luku Aseb. Time ona postaje prvom talijanskom kolonijom u Africi, u području koje će poslije biti nazvano Eritreja. Ovo je bio prilično smion potez, budući da su Aseb susjedni Etiopljani tada smatrali svojom zonom utjecaja, kao i zbog toga što se u trenutku preuzimanja *de jure* nalazio pod vlašću Osmanskog Carstva, a faktički egiptatskom, kao i ostatak tog dijela crvenomorske obale (Mack Smith, 1994.). Još su 1879. godine u luku bili poslani brodovi talijanske ratne mornarice s ciljem uspostave diskretnog političkog prisustva; naime, talijanska je vlada tada umirivala druge sile

¹ Odnosi se na iredentizam – političku ideju koja je imala za cilj okupljanje svih Talijana unutar talijanske države, a istočna jadranska obala, tada u sastavu Austro-Ugarske Monarhije, bila je do uspostavljanja saveza glavni predmet spoticanja u odnosima Italije i Habsburgovaca.

obećanjem da će Aseb ostati pristaništem isključivo trgovačke namjene, da neće doći pod talijanski suverenitet i da u njemu neće biti talijanske vojne posade. Tada su, 1882. godine, Talijani producirali neku vrstu legende prema kojoj ih je London tobože pozvao ili čak i natjerao da uspostave upravu nad Asebom. Britanija je, u stvarnosti, odgovarala Italiji od te „pogrešne avanture“ te se primirila tek kada je Rim obećao da će poštivati osmanski suverenitet u tom području (Mack Smith, 1994.). Bez obzira na kritike i skepsu širokih političkih krugova u Italiji, te 1882. počinje jedna, kako ćemo vidjeti, nesigurna i u mnogočemu riskantna talijanska kolonijalna avantura.

Službeni dolazak Rima na obalu Crvenoga mora poklapa se s razdobljem učvršćivanja vlasti i centralizacijom unutar obližnje Etiopije, najstarije afričke države, u to vrijeme poznate pod nazivom *Abesinija*. Za vladavine etiopskog cara (*negusa*²) Teodora II. (1855.-1869.) započet je proces stvaranja države po uzoru na carstvo iz ranokršćanskoga razdoblja koje je imalo središte u svetom gradu Axumu. Etiopija devetnaestog stoljeća bila je konglomeracija više plemena međusobno povezanih Etiopskom crkvom i monarhističkom tradicijom koja datira još iz starozavjetnih vremena (Vandervort, 1998.). Centralizacije radi, car je započeo program naoružavanja i stvaranje snažne vojske, ali porezi koji su zbog toga porasli doveli su Etiopiju u stanje virtualnoga građanskoga rata i naposljetku, radi držanja određenog broja britanskih talaca, u sukob s jednom britanskom vojnom ekspedicijom 1867. godine. Car Teodor izgubio je život u tom sukobu, te je uz britansku podršku znatno ojačao Dejzmach Kasai, kralj regije Tigre³, koji je poslije kao Ivan IV. (1872.-1889.) postao car. Od britanske je pomoći naslijedio veliki broj modernih pušaka *Remington*, a i sam je nastavio nabavljati europsko oružje. Jačanje u vatrenoj moći pomoglo je njegovoj vojsci da postigne niz pobjeda nad Egipćanima, te je u bitkama 1875. i 1876. godine zaplijenjena nova, velika količina oružja, uključujući i topništvo. U to vrijeme pomaknuo je Ivan granicu svoje države prema zapadu od svog sjedišta u regiji Tigre. Također, car je imao mnogo uspjeha u diplomaciji. Uspio je, naime, osigurati mirovni ugovor s Egiptom i trgovinske dogovore s Velikom Britanijom. Tako je, krajem sedamdesetih i početkom osamdesetih godina devetnaestoga stoljeća, Etiopsko Carstvo Ivana IV. postalo regionalnom silom o kojoj je trebalo voditi računa. (Marcus, 1994.; Adejumobi, 2007.).

Kako je nešto prije spomenuto, još od prvih talijanskih koraka u Asebu planiran je ekonomski prodor, a kasnije i ekspanzija u bogatu unutrašnjost Roga Afrike, u Etiopiju. Postavši svjesni da je Ivanu IV. rasla konkurencija za mjesto cara u osobi kralja od Showe⁴, Menelika, rođenog pod imenom Sahle Maryam, talijanski su političari preko Talijanskog geografskog društva ušli u kontakt sa showanskim vladarom. Ovakve su kombinacije ustvari bile jedan najobičniji primjer agresivne politike „zavadi pa

² Puna titula cara zvala se *neguse negest*, što na jeziku ge'ez znači kralj kraljeva (Prouty i Rosenfeld, 1998.).

³ Na sjeveru Etiopije, uz granicu sa Eritrejom (Prouty i Rosenfeld, 1998.).

⁴ Regija u središtu Etiopije, unutar koje se nalazi današnja etiopska prijestolnica Addis Abeba (Prouty i Rosenfeld, 1998.).

vladaj". Godine 1882. godine, poznati istraživač Afrike grof Pietro Antonelli, poslan je u Showu kao izaslanik talijanske krune, s ciljem uspostavljanja talijanskih odnosa s Menelikom. Grof je Meneliku ponudio veliku količinu oružja u zamjenu za obećanje da će showanski vladar napasti cara Ivana s juga, što bi olakšalo talijanski prodor u posjede Ivana IV. sa sjevera (Milkias, 2005.). U svibnju 1883. godine postignut je sporazum kojim su službeno uspostavljeni diplomatski odnosi između Showe i Italije, te je ustanovljena trgovačka ruta između talijanskog Aseba i Showe, čime je mogao otpočeti talijanski trgovački prodor u Etiopiju. U isto vrijeme, dvije tisuće *Remingtona* stiglo je Meneliku spomenutom rutom, te se time trebala potvrditi njezina učinkovitost (Marcus, 1994.; Hess, 1973.). Tijekom 1883. godine stanje u sjeveroistočnoj Africi naglo se zakompliciralo. Na području današnjeg Sudana podigao se ustanički pokret pod vodstvom samoprozvanog Mahdija (puno ime mu je bilo Muhammad ibn al-Sayid Abdullah). Sljedeće će, 1884. godine, mahdisti⁵ opsjesti grad Khartoum i uskoro osloboditi taj dio Afrike od anglo-egipatske vlasti. Izolirani egipatski posjedi uz obalu Crvenog mora trebali su biti evakuirani, a Britanci su bili spremni Etiopiji predati luku-otok Massawu⁶, koja se nalazila nešto sjevernije od talijanskog Aseba (Marcus, 1994.). Car je Ivan IV. bio odlučan da se domogne te luke, te da njegova država dobije izlaz na more i pomorsku vezu sa svijetom. Kao predstavnik Britanije i Egipta, u etiopski lokalitet Adowu⁷ stigao je u svibnju 1884. godine britanski admiral sir William Hewett, s ciljem dogovaranja oko budućnosti egipatskih posjeda u tom području. Međutim, instrukcije iz Londona koje je on dobio nisu dozvoljavale predaju Massawe caru Ivanu. Sporazum u Adowi, potpisan 3. lipnja 1884. godine, dao je Etiopljanima regiju Bogos⁸, osiguran je promet robom kroz Massawu, a Etiopija je trebala pomoći u evakuaciji egipatskih vojnika. Uzaludno se sljedećih mjeseci Ivan IV. nadao da će i Massawa doći u njegove ruke. Britanci su htjeli izbjeći stanje političkoga vakuuma na obalama Crvenog mora, koji su lako mogli iskoristiti Francuzi, čija je kolonija niknula u obližnjoj Tadjouri (današnji Džibuti), ali ipak, nikako nisu Etiopiju smatrali ozbiljnom regionalnom silom koja bi taj vakuum mogla popuniti (Killion, 1998.). Predrasude Londona prema afričkoj državi dovele su do toga da je u Italiji viđena najbolja protuteža Francuzima, te je britanski *Foreign Office* u listopadu 1884. poslao Rimu službeni poziv za zauzimanje Massawe (Del Boca, 2001.). Dana 5. veljače 1885. godine pukovnik Tancredi Saletta iskrcao se na obalu kraj Massawe s bataljunom od oko 1000 *bersagliera*. Mala egipatska posada u tom gradu nije pružala otpor. Saletta je odmah započeo s utvrđivanjem novoga talijanskog posjeda, a uskoro su zauzeta i okolna obalna područja. Talijani su lokalne muškarce počeli uključivati u paravojne jedinice sastavljene od domorodaca zvane *banda*. Ivan IV. pokazivao je strpljenje nakon okupacije Massawe, ali ono je počelo nestajati otkako su Talijani nedugo nakon svojeg dolaska počeli blokirati

⁵ U dijelu literature na engleskom i talijanskom jeziku naziva ih se i „dervišima“.

⁶ U dijelu literature na engleskom jeziku može se naći i naziv *Mitsiwa*, dok ona talijanska koristi talijaniziranu verziju, *Massaua*.

⁷ Talijanska literatura ovo mjesto naziva talijaniziranom verzijom, *Adua*. U literaturi na engleskom jeziku prisutan je i naziv *Adwa*.

⁸ Drugim riječima, cijelu unutrašnjost današnje Eritreje (Killion, 1998.).

pošiljke oružja etiopskom caru, što je bilo kršenje dogovora koji je Hewett postigao s carem Ivanom godinu dana prije (Marcus, 1994.). Osim toga, Talijani su vrlo brzo svoj pogled usmjerili na obližnje visoravni blage klime, što je rezultiralo dodatnim pogoršanjem odnosa s Etiopijom, koja im se počela teritorijalno približavati, budući da su se Egipćani iz toga kraja povukli, u skladu s dogovorom s Hewettom. Do toga vremena na cijelom se afričkom kontinentu situacija počela zahuktavati i tenzije među europskim zemljama počele su rasti. Osim britanskog i francuskog širenja, u Africi jača položaj „manjih“ osvajača – Leopoldove Belgije u Kongu i Bismarckove Njemačke, koja je uspostavila koloniju u jugozapadnoj Africi (današnja Namibija). Zato je Bismarck sazvao u studenom 1884. godine konferenciju u Berlinu na kojoj su dogovorena određena načela po kojima je zauzimanje afričkih područja trebalo nastupiti u određenom redu, odnosno da će Afrika biti podijeljena na sfere utjecaja i time su trebale biti izbjegnute tenzije među Europljanima. Granice stvorene u Berlinu u velikom dijelu zadržale su se do danas. Iako sama Etiopija nije dotaknuta u europskim nacrtima, vidjevši britansku naklonost prema njima Talijani dobivaju novi poticaj širenju u unutrašnjost kontinenta, pogotovo ako se uzme u obzir da Etiopija polako postaje posljednji dio Afrike na koji se nije proširila vlast jedne od europskih sila. Možemo reći da se nakon 1885. godine, odnosno Berlina i Massawe, talijanski ekspanzionizam u Africi promijenio iz trgovačkog i nepolitičkog u čisto politički i vojni (Hess, 1973.).

Rastuće tenzije i frustracije Ivana IV. s Talijanima, ne samo zbog Massawe, već i zbog sve očitije izdaje jednog njegovog vazala, Menelika, odnosno njegovog vezivanja uz Talijane, dovele su do naglog pogoršanja etiopsko-talijanskih pograničnih odnosa tijekom 1886. godine (Hess, 1973.). Konačno, Talijani su svoje ideje širenja u unutrašnjost blage klime, pod krinkom kaznenih ekspedicija protiv neposlušnih domorodaca (Mack Smith, 1994.), u siječnju 1887. godine priveli u djelo okupacijom Saatija, lokaliteta kod kojega se brežuljci počinju dizati prema unutrašnjosti kontinenta, a koje je Hewett sporazumom iz 1884. godine predao Etiopiji (Marcus, 1994.). Ras Alula, glavni i najiskusniji vojni zapovjednik Ivana IV. i upravitelj etiopske regije uz Massawu, Mereb Mellash, 25. je siječnja neuspješno pokušao preoteti Saati frontalnim napadom. Međutim, već je sljedećeg dana promijenio taktiku, te je postavio zasjedu talijanskoj vojnoj koloni koja se kretala između Massawe i Saatija. U borbama koje su izbile pored mjesta Dogali (blizu Saatija), Ras Alula je do nogu potukao talijansku kolonu, te je poginulo preko 400 od ukupno 500 vojnika koji su se u njoj nalazili (Del Boca, 2001.).

SPORAZUM U WUCHALEU

Nedugo nakon Dogalija umro je već ostarjeli predsjednik vlade Depretis, a posao sastavljanja nove vlade pripao je bivšem ministru unutarnjih poslova, već spomenutome gorljivom zagovaratelju kolonizacije i militarizacije, Francescu Crispiju. U jednom svojem govoru u talijanskom parlamentu, spominjući događaj kod Dogalija, izjavio je kako „treba napraviti to da ova zastava (talijanska – op. a.) bude poštovana

čak i od strane divljaka".⁹ Unatoč brojnim kritikama prema sve rizičnijoj talijanskoj avanturi u Africi, talijanska se politička scena radikalizirala, a u Crispiju je bio viđen energičan čovjek čije bi akcije mogle vratiti narušeni nacionalni ponos (Davis, 2000.). Bilo je potrebno „pokazati barbarima da smo snažni. Barbari čuju samo snagu topa“, izjavit će Crispi tijekom pripreme novog pohoda u Africi.¹⁰ Do toga pohoda doći će već krajem 1887. godine, kada je poslana kažnjenička ekspedicija pod vodstvom generala Alessandra Asinarija di San Marzana, ali se on ograničio samo na dodatno utvrđivanje i jačanje Saatija i ostalih položaja pod talijanskom kontrolom. Usto, kako bi se olakšalo kretanje talijanskim trupama i ubrzale komunikacije, sagrađena je pruga između Massawe i Saatija, prva pruga koju su Talijani sagradili u svojoj koloniji. General di San Marzano nadao se da će etiopski vladar razbiti svoje snage u moćnu talijansku obranu (Marcus, 1994.).

Nakon jedne neuspješne britanske arbitraže, car je Ivan u ožujku 1888. godine s vojskom od oko 80 000 ljudi opsjeo talijanski Saati (Killion, 1998.). Međutim, tako velika vojska nije mogla dugo držati opsadu, te je zbog nestašice namirnica i bolesti napustila opsadne položaje već tijekom sljedećeg mjeseca. Dok se car bavio Saatijem, pojačala se prijetnja mahdista iz susjednoga Sudana. Vidjevši kaos koji je nastao u Etiopiji, Menelik je od Showe u studenome 1888. godine objavio rat caru. O svojoj je odluci raskida s dosadašnjim seniorom Menelik još početkom srpnja iste godine obavijestio grofa Antonellija, te je zatražio deset tisuća pušaka i očekivao punu podršku Rima (Marcus, 1994.). Talijani su ubrzo zaključili da bi predstojeći građanski rat među Etiopljanima mogli iskoristiti kao pokriće za svoj prodor u unutrašnjost kontinenta. Zato je grof preporučio svojoj vladi da pošalje oružje Meneliku, tempira okupaciju Bogosa s početkom međuetiopskog nasilja, a Menelika je natjerao da prihvati talijansku okupaciju Bogosa. Do građanskoga rata, međutim, nije došlo odmah nakon Menelikove objave u studenome 1888. godine, te je definitivno odgođen novim upadom mahdista u prosincu. Car Ivan IV. poginuo je u jednoj bici s njima, 9. ožujka 1889. godine. Saznavši o tom događaju, vladar Showe se pod imenom Menelik II. proglasio 25. ožujka novim carem Etiopije. Odmah je dogovorio sastanak s već mu poznatim grofom Antonelijem, sastanak na kojemu je trebala biti priznata vlast novog cara od strane Italije i time postizanje mira između Etiopije i njezinog sve jačeg susjeda.

Dana 2. svibnja 1889. godine, u mjestu Wuchale¹¹ u centralnoj etiopskoj pokrajini Wello, postignut je sporazum između Menelika II. i, u ime Kraljevine Italije, grofa Antonellija. Sporazum, pisan na amharskome jeziku i kasnije preveden na talijanski, sastojao se od dvadeset članaka kojima je dotaknuto pitanje granica, slobode kretanja, trgovine i nekoliko ostalih manjih regulativa. Članak XIX. određuje postojanje verzija na oba jezika i prema njemu nijedna od dvije verzije nije smjela imati pred-

⁹ „Bisogna fare in modo che questa bandiera sia rispettata anche dai selvaggi“ (Mack Smith, 1994., 116).

¹⁰ „...dimostrare anche ai barbari che noi siamo forti e potenti. I barbari non sentono se non la forza del cannone.“ (Mack Smith, 1994.: 125).

¹¹ Talijanska, a i određena literatura na engleskom jeziku, koristi talijaniziranu verziju imena ovog mjesta „Ucciali“.

nost u slučaju da izbiju nesuglasice oko interpretacije nekog od članaka sporazuma („Trattato di Ucialli“, 1890.). Prvi problemi oko nekih od stavki sporazuma nastali su relativno brzo.

Prema Članku III., koji je određivao razgraničenje, dogovorena granica između Etiopskog Carstva i talijanske crvenomorske kolonije trebala je ići linijom od Irafalija preko Halaja, Sageneitija, Asmare, Adi Nefasa i Adi Johannesu i time uz rijeku Barka, stavivši time pod talijansku kontrolu istočni dio regije Hamasien i cijeli sjeverozapad današnje Eritreje (Killion, 1998.:123). Dana 2. lipnja talijanske su trupe pod zapovjedništvom generala Antonija Baldissere (koji je zamijenio di San Marzana) ušle u Keren, a 10. kolovoza u Asmaru, oba lokaliteta koja su im po Wuchaleu pripala. Međutim, u prosincu 1889. godine talijanske su trupe jednostrano odlučile ući u regiju Tigre, tobože s ciljem borbe protiv Menelikovih suparnika. Dana 29. siječnja 1890. godine okupacija regionalnog centra Tigrea, Adowe, bacila je sumnje na daljnje talijanske namjere (Marcus, 1994.). U Addis Abebi, novoj etiopskoj prijestolnici u Menelikovoj Showi, grof Antonelli složio se sa žalbama Ras Makonnena da je prekršen Wuchale. Makonnen, visokopozicionirani etiopski aristokrat i otac budućeg i posljednjeg etiopskog cara Haile Selassiea, posjetio je Italiju u listopadu 1889. godine, gdje je sporazum u Wuchaleu ratificiran, a potpisan je još jedan dodatni ugovor koji je Talijanima dozvolio zadržavanje prostora do rijeka Mareb i Belessa, na bazi efektivne okupacije. I taj, dodatni ugovor pokazao se prekršenim najnovijim talijanskim manevrima, te su se trupe Rima u potpunosti povukle iz Tigrea do 25. veljače 1890. Carevom ratifikacijom dogovora koji je Antonelli postigao s Makonnenom, unutar talijanskih afričkih posjeda nalazio se cijeli Hamasien. Ovakav, na prvi pogled zemljom darežljiv stav Menelika tijekom i nakon potpisivanja sporazuma u Wuchaleu, može se objasniti njegovom slabom zainteresiranošću prema sjevernim granicama Etiopije, ali i vječitom potrebom za opskrbnim vezama s Talijanima i novim oružjem koje bi pomoglo u unutarnjoj etiopskoj konsolidaciji vlasti Menelika II. (Adejumobi, 2007.:29).

Iako je Članak III. bio značajan po tome što je ugrožavao određeni postotak etiopskog teritorijalnog integriteta, najurgentnijim problemom za Menelika pokazat će se zavrzlake vezane za Članak XVII. Pogledajmo kako je glasila verzija na talijanskome jeziku, prevedena na hrvatski:

„Njegovo Veličanstvo Kralj kraljeva Etiopije pristaje u tome da se koristi vladom Njegovog Veličanstva Kralja Italije za sve poslovne dogovore koje bi mogao imati s drugim silama ili vladama.“

Verzija na amharskome jeziku, koja je trebala biti točan prijevod one talijanske, na hrvatskome bi glasila (Milkias, 2005.:46):

„Njegovo Veličanstvo Kralj kraljeva Etiopije može, u slučaju da to poželi, koristiti se vladom Njegovog Veličanstva Kralja Italije za sve poslovne dogovore koje bi mogao imati s drugim silama ili vladama.“

Razlika je kardinalna. U verziji namijenjenoj Etiopljanima, Članak XVII. izričito navodi da Menelik nije prisiljen koristiti Italiju kao sredstvo komunikacije s drugim državama. Talijanska verzija Članka, međutim, lako može biti interpretirana kao prisiljavanje Menelika na korištenje Italije kao posrednika, što bi od Etiopije učinilo talijanski protektorat. S obzirom na činjenicu da je talijanska verzija bila pripremljena u Rimu prije potpisivanja samog sporazuma 1889. godine, mnogi povjesničari tvrde da je riječ o planiranoj prijevari i želji za uspostavljanjem protektorata.¹² Carlo Giglio, s druge strane, na temelju detaljne analize Članka XVII. i konteksta u kojem je on sastavljen, tvrdi da je osnovna talijanska namjera bila prednjačiti među svim ostalim europskim silama u poslovima vezanima za Etiopiju, a ne uspostaviti protektorat. Po njemu, grof Antonelli prihvatio je Menelikove zahtjeve za promjene određenih riječi u amharskoj verziji Članka, ali sam to nije učinio u onoj talijanskoj, s obzirom na to da nije bio pravno obrazovan i nije shvaćao pravnu težinu učinjenog propusta (Giglio, 1965.:228). Prema Gigliju, talijanska podlost i prijevara nastupile su nakon potpisivanja sporazuma, s time da tome nije bio izvor grof Antonelli, već talijanski premijer Crispi. On je, naime, iskoristio Italiji povoljan tekst Članka XVII. i predstavio Europi uspostavljanje talijanskog protektorata nad Etiopijom koje je bilo u navodnom skladu sa Završnim aktom konferencije u Berlinu iz 1885. godine. To se dogodilo, prema Gigliju, usprkos Antonellijevim upozorenjima (Giglio, 1965.:228-229). Francuska i ruska vlada jedine se u Europi nisu slagale s Crispijevom objavom (Marcus, 1994.).

Etiopski je car ubrzo saznao da je došlo do prijevare. Ne znajući da je njegov sporazum s Italijom imao utjecaja na odnose Etiopije s ostalim vladama, Menelik je poslao pisma europskim vladama sa zamolbom da se ukine embargo na oružje koje su one bile nametnule Etiopiji. Car je dobio šokantne odgovore, sve slične odgovoru britanske kraljice Viktorije, koja ga je obavijestila da bi car trebao komunicirati s njom samo putem talijanskih ustanova (Milkias, 2005.; Marcus, 1994.). Uzalud je duboko uvrijeđeni car novim pismima pokušao objasniti situaciju, te su istovremeno talijanski diplomati postali *personae non gratae* u Menelikovoj prijestolnici.

¹² Štoviše, raširen je stav da se grof Antonelli „nadao“ da će nejednakost verzija biti otkrivena od strane Etiopljana što kasnije (Marcus, 1994.; Milkias, 2005.; Giglio, 1965.).



Slika 1. Važnije lokacije spomenute u ovom radu, umetnute u kartu s današnjim državnim granicama u regiji.

Sa sporazumom u Wuchaleu, bilo zbog teritorijalne ekspanzije, bilo zbog tobožnjeg protektorata nad Etiopijom, talijanske su se pozicije na Rogu Afrike učvrstile. Dana 1. siječnja 1890. godine službeno je posjedima dodijeljen status kolonije, s nazivom Eritreja, prema *Erythraeum Mare*, latinskom nazivu za Crveno more. Administracija kolonije, na čiji je vrh postavljen general Baldassarre Orero sa sjedištem u Massawi, bila je izravno podređena kralju i vladi, bez ikakvih veza s parlamentom i talijanskom javnosti (Wrong, 2005.; Mack Smith, 1994.). Massawa je postala centrom za novačenje regularne domorodačke vojske, takozvana *ascarija*, budući da si Italija nije mogla dozvoliti veliki broj stajaće vojske iz domovine (Wrong, 2005.). S obzirom na to da im je zemlja bila oduzimana s ciljem da bude dodijeljena mogućim europskim naseljenicima, mnogi lokalni stanovnici nisu imali drugog izbora nego unovačiti se u te postrojbe (Killion, 1998.). U koloniji je uspostavljena vojna strahovlada kako bi se lokalno stanovništvo držalo u pokornosti. Zatvor u Massawi ubrzo se napunio, a stradali su mnogi utjecajni članovi lokalnoga društva (Wrong, 2005.).

Crispijeva je euforija nakon proglašenja Kolonije Eritreje rasla iz dana u dan, što se može uočiti iz njegovih stavova da je Italija tih godina tobože postajala rival *a/pari* Britancima, te da joj oni zavide na uspjesima. Štoviše, tvrdio je kako Italija može proširiti svoju zonu utjecaja ne samo na Etiopiju, već i Sudan. Takav je stav opravdavao procjenama da je Britanija počela odustajati od svojih prava u tom području, što bi značilo da Italija može slobodno uskočiti na njezino mjesto (Mack Smith, 1994.). Kako su sudanski mahdisti nastavili svoju praksu upada u Eritreju, te je talijanskim trupama bilo problematično odbiti napade i potom krenuti u potjeru za napadačima, Crispi je u veljači 1890. godine ušao u pregovore s Londonom koji su trebali odrediti razgraničenje između Eritreje i Sudana (koji je još bio smatran anglo-egipatskim

posjedom). Plan je bio okupirati Kassalu, lokalitet u Sudanu uz granicu s Eritrejom, i od nje napraviti obrambeni položaj protiv mahdista, ali i u isto vrijeme postaviti temelje za moguće širenje unutar Sudana. Pregovori su, međutim, 10. listopada bili prekinuti budući da je talijanska vlada željela trajno okupirati Kassalu, dok je s druge strane britanska vlada zahtijevala da okupacija toga mjesta potraje samo do ponovnog vraćanja Sudana pod anglo-egipatsku kontrolu (Sanderson, 1964.).

Britanski povjesničar i stručnjak za talijansku modernu povijest Denis Mack Smith ustvrdio je kako Britanci nisu bili dirnuti zavišću, koliko strahom da bi Crispijeve „samoubilačke afričke ambicije“ mogle zapaliti čitavu regiju, te da je pad njegove vlade u siječnju 1891. godine spriječio opasnost za ozbiljnim sukobom između Italije i Velike Britanije (Mack Smith, 1994.:129)

USUSRET VOJNOM SUKOBU (1890.-1894.)

Novi talijanski premijer, markiz Antonio Starabba di Rudinì drastično je odskakao od radikalne Crispijeve kolonijalne politike. Koloniju Eritreju vidio je kao izvor minimalnog ekonomskog dobitka, te je vagao ideju kako bi bilo pametnije predati ili ako je moguće prodati koloniju Britancima, te zadržati samo Massawu (Mack Smith, 1994.). Međutim, odlučilo se ograničiti talijanske troškove i kolonijalnu vlast svesti na trokut Massawa-Keren-Asmara (Sanderson, 1964.). Za kratke Di Rudinijeve vlade otvorene su i istrage glede sve češćih vijesti o zločinima i strahovladi u talijanskoj koloniji. Između ostaloga, Di Rudinì je ponovno započeo pregovore s Britancima oko razgraničenja, te su potpisana dva protokola (u Rimu, 24. ožujka i 15. travnja 1891. godine), koji su odredili zone utjecaja Italije i Velike Britanije. U onoj talijanskoj uključena je Etiopija, te je Italiji dozvoljena privremena okupacija Kassale u Sudanu, ukoliko su vojne potrebe to zahtijevale. Međutim, što je najvažnije, Crispijeve ideje o prodoru u Sudan bile su napuštene (Sanderson, 1964.).

Prve borbe Talijana i mahdista nastupile su u lipnju 1890. godine, kada je poražena pljačkaška skupina kraj mjesta Agordat, gdje je odmah potom sagrađena talijanska utvrda. Nastupilo je potom razdoblje mira u kojemu nije bilo upada mahdista, sve do lipnja 1892. godine, kada je poražena nova skupina napadača kod Serobetija. I nakon ovoga susreta nastupilo je razdoblje mira u pograničnom području, koje je potrajalo osamnaest mjeseci. Dana 21. prosinca 1893. godine mahdisti su, došavši iz Kassale, napali talijansku utvrdu Agordat. U bici do koje je toga dana došlo Talijani su izašli kao pobjednici, nanijevši teške gubitke mahdistima, imajući pritom podršku svojih *askari* trupa. Ta, prva veća pobjeda Talijana u Africi, bila je popraćena tolikom euforijom u domovini da je nezavisni list // *Secolo* upozorio da su i porazi i pobjede jednako opasne, zato što su ove prve izazivale nekontroliranu želju za osvetom, dok su ove druge davale novo gorivo mukotrpnom procesu kolonizacije (Mack Smith, 1994.:146). Da bi stvar bila ozbiljnija, na kormilo talijanske vlade u prosincu 1893. godine ponovno se vratio Francesco Crispi. U skladu s novim zanosom i željom da se mahdistima oduzme važan položaj, u srpnju 1894. godine krenule su talijanske trupe pod vodstvom generala Oreste Baratierija u zauzimanje Kassale. Baratieri, koji

je još od ožujka 1892. godine obnašao dužnost guvernera Kolonije Eritreje, zauzeo je taj strateški važan položaj u kratkom okršaju njegovih snaga s mahdistima 17. srpnja 1894. godine, te je u njemu ostavljena posada radi sprječavanja novih upada mahdista.

Pobjede nad mahdistima osigurale su granicu sa Sudanom, ali odnosi s Etiopljanima nisu bili dobri. Car je Menelik II. u veljači 1893. godine ništavnim proglasio sporazum u Wuchaleu i dodatni ugovor koji je Ras Makonnen potpisao u Italiji. Znajući da će vjerojatno u bliskoj budućnosti doći do rata, car je krenuo u program naoružavanja, te su mu u tome uvelike pomogli veliki rivali Italije, Francuzi. Preko obližnje francuske kolonije Obock dostavljena je caru ogromna količina pušaka, bajuneta i streljiva (Marcus, 1994.).

PRVI TALIJANSKO-ETIOPSKI RAT I BITKA KOD ADOWE

Pod nazivom Prvi talijansko-etioipski rat ili Prvi talijansko-abeteski rat podrazumijeva se vojni sukob koji se tijekom kraja 1895. i početka 1896. godine vodio između vojski Kraljevine Italije i Etiopskog Carstva. Historiografija ga naziva prvim, s obzirom na to da je došlo do drugoga rata 1935. i 1936. godine, kada je fašistička Italija Benita Mussolinija izvršila uspješnu invaziju i nakon toga aneksiju Etiopije unutar svojega kolonijalnog carstva. Rat 1895.-1896. godine i bitka kod Adowe, kojom je on završio, kulminacija je, ali i nesretan kraj talijanskoga širenja na Rogu Afrike tijekom devetnaestoga stoljeća.

Sin pokojnoga cara Ivana IV. i rival Menelika II., Ras Mengesha iz regije Tigre, bio je od 1891. godine saveznik Talijana. Međutim, on je, uvidjevši česte manifestacije podlosti od strane talijanske politike u Africi, prišao 2. lipnja 1894. godine caru Meneliku II. te mu objavio svoju pokornost. Zajedno s nekoliko svojih suradnika, uključujući i Ras Alulu, Mengesha se uz čin prostracije proglasio Menelikovim podanikom. Time je Tigre ponovno čvrsto vezan uz Etiopiju (Marcus, 1994.; Prouty i Rosenfeld, 1998.). U međuvremenu, stanovništvo eritrejskih visoravni također se htjelo ujediniti s Etiopijom budući da su tradicionalne vođe bile revoltirane talijanskom politikom oduzimanja plodne zemlje lokalnom stanovništvu. Tako je 14. prosinca 1894. godine pokrenuta pobuna u kojoj je sudjelovalo 1600 bivših članova *banda* pod vodstvom Bahte Hagosa. Talijani su odmah reagirali, te je pobuna skršena 17. prosinca godine, kada je i sam Bahta Hagos poginuo (Killion, 1998.). Ne shvativši da je riječ o isključivo lokalnom i izoliranom događaju, Talijani su nedugo zatim upozorili Mengeshu da povuče svoje snage s položaja u Tigreu uz granicu s Eritrejom. Nakon što je on to odbio, talijansko je zapovjedništvo poslalo vojsku preko rijeke Mareb s ciljem uništavanja te tobožnje prijetnje. Došlo je do protunapada snaga Mengeshe, ali je on propao porazom kod Senafea 15. siječnja 1895. godine. Ova je laka pobjeda prevarila talijansko vojno vodstvo da će na sličan način uspjeti savladati i carevu vojsku i njezin rastući arsenal modernoga naoružanja. Naravno, snaga vojske jednog lokalnoga moćnika i ona careva bile su neusporedive (Marcus, 1994.). Menelik II. poslao je svomemu novome savezniku oružje i streljivo kako bi

mu podigao moral, ali je istovremeno upozorio svoje obližnje zapovjednike da budu spremni ukoliko bi Talijani pokušali iskoristiti svoju nedavnu pobjedu i prodrijeti u smjeru juga. Zato je car i proglasio opću mobilizaciju 17. rujna 1895. godine. Napadi ponovno naoružanih snaga Ras Mengeshe početkom 1895. godine naveli su Francesca Crispija da zapovijedi generalu Baratieriju da bude spreman uzvratiti. Baratieri je postao svjestan da su najbolje obrambene pozicije od ovih napada upravo u etiopskom području, s druge strane rijeke Mareb (Marcus, 1994.). Međutim, to je dalo novi zamah Menelikovim pozivima za rat i optužbama da Talijani pokušavaju okupirati etiopska područja. Baratieri je zapovijedao relativno malom vojskom od 35 000 ljudi, većinom eritrejskih *askarija*. I talijanski general i vlada u Rimu bili su istoga stava, odnosno da je ta brojka dovoljna za suprotstavljanje vojski Menelika II. To se, jednim dijelom, može objasniti zaslijepljenošću navodnom europskom superiornošću (Vandervort, 1998.). U međuvremenu, bilo je mnogih koji su odgovarali Crispija od rata, među kojima i grof Antonelli, koji je kao izvršni poznavatelj afričkih prilika smatrao da se vlada uvlači u rat koji ne može dobiti (Mack Smith, 1994.). Interesantno bi bilo vidjeti koliko je tadašnje unutarnje stanje u Italiji – niz štrajkova i otkrivanje raznih bankarskih skandala, koji su se ticali i samog Crispija – utjecalo na brzopletost odluka da se uđe u ratne sukobe, ali to bi zahtijevalo zasebnu studiju. Budući da je Crispi htio uspostaviti autoritarniju vlast, po uzoru na Bismarckovu Njemačku, vrlo je vjerojatno da je smatrao kako bi mu rat u Africi u tome uvelike pomogao (Davis, 2000.).

Kalkulacije talijanskoga vojnog i političkog vrha doista su se pokazale pogrešnima, budući da je Menelik uspio okupiti oko 100 000 vojnika pod punom ratnom spremom i visokoga morala (Vandervort, 1998.). Do prvog većeg okršaja došlo je 7. studenoga kod planine Amba Alagi, gdje se više od 2000 talijanskih vojnika našlo okruženima od strane 50 000 Menelikovih ljudi. Etiopljani su napali i savladali neprijatelja, ubivši 1300 kolonijalnih vojnika i dvadesetak talijanskih časnika (Marcus, 1994.). Ova nevolja nije bila dovoljna da Rim zaustavi rat. Svježi udarac nastupio je u siječnju 1896. godine, kada se predala talijanska posada u Makalleu, nakon opsade koja je trajala još od prosinca. Menelik je iskoristio ovu pobjedu kako bi poslao kralju Umberto pismo u kojemu je predlagao kompromisni mir. Crispi je dugo tajio da je uopće došlo do ponude iz Etiopije, te je 8. veljače na parlamentarnoj sjednici objavio uvjete pod kojima bi Italija prihvatila mir. Takve uvjete, među kojima je bio i onaj da Menelik prihvati talijanski protektorat nad Etiopijom, bilo je nemoguće prihvatiti od strane jedne suverene države (Milkias, 2005.; Marcus, 1994.; Mack Smith, 1994.).

Mnogo realističniji etiopski car je u međuvremenu pokušavao natjerati utvrđene Baratierijeve jedinice u otvoreni sukob sa svojim snagama. Etiopske su se snage, tako, smjestile u sjeverozapadni Tigre, točnije kod Adowe, u blizini Baratierijevih jedinica (Marcus, 1994.). Međutim, obje su strane izbjegavale povući prvi potez. Menelik je znao da bi pretrpio teške gubitke u jurišu na talijanske položaje smještene na uzvisinama. S druge strane, Baratieri je bio spreman na strpljenje i čekanje koje bi dovelo do nestajanja namirnica etiopskim trupama, za što je postojala velika mogućnost, budući da je to bio vječiti problem s kojim su se Etiopljani nosili (Van-

dervort, 1998.). Međutim, iz Rima je premijer Crispi, izvan dodira s realnošću, slao brzozav za brzozavom, u kojima je naređivao napad kako se ne bi slučajno umanjila čast Italije (Mack Smith, 1994.).

U devet sati navečer 28. veljače, talijanske su trupe krenule prema Menelikovom taboru, s ciljem da ga s nekoliko uzvišenja iznenade, koji je malo prije toga već zaka-
zao povlačenje za 2. ožujka, budući da su namirnice već počele nestajati. Interesantno je zamisliti kakve su emocije mogle prolaziti kroz carevu glavu kada je, uz pomoć svojih izvidnica, uvidio da će ipak, moglo bi se reći u zadnji trenutak, doći do bitke. Uslijedila je bitka kod Adowe, ponešto zaboravljena u vojnoj povijesti, ali svakako epohalnih razmjera. Prvi hici zapucani su u šest ujutro 1. ožujka 1896. godine te se nakon više valova etiopskih napada talijanska vojska raspala i do podneva započela povlačiti. Sasvim je sigurno da je Menelik imao dovoljno snage nastaviti potjeru za poraženim neprijateljem i ući u Eritreju, ali je odlučio ne ugroziti ovu pobjedu, ostavivši time talijanske posjede netaknutima (Marcus, 1994).

Etiopljani su u bici kraj Adowe izgubili oko 7000 ljudi, na koje se može pridodati nekoliko tisuća onih koji su u sljedećim danima podlegli ranama zbog nedostatka potrebnih medicinskih njega. Od 10 600 Talijana, oko 4900 ih je poginulo i oko 1900 zarobljeno. Broj mrtvih među *askarijima* bio je oko 2000, ozlijeđenih oko tisuću i isto tako, tisuću njih bilo je zarobljeno (Vandervort, 1998.). Talijani su u bici kod Adowe imali gubitke od skoro 50 posto, što je rekordan postotak gubitaka u ratovima devetnaestoga stoljeća. Usto, udarac je bio još veći s obzirom na to da je po prvi put jedna moderna europska vojska doživjela poraz od naroda druge rase, te je bitka kod Adowe kao takva došla devet godina prije mnogo poznatijeg poraza kojega su bijelci pretrpjeli u Rusko-japanskom ratu (Vandervort, 1998.).

EPILOG I ZAKLJUČAK

Možemo vidjeti kako je talijanski imperijalizam i kolonijalizam u Africi bio mali djelić velikoga vala širenja europskih sila na Crnom kontinentu. Ta je avantura, započeta većinom kako bi Italiju dovela do stupnja velikih europskih imperijalističkih sila – poglavito Velike Britanije i Francuske, bila prilično nespretna i podložna naglim zastoјima, što zbog vojnih poraza, što zbog promjena vlada iz onih pro-kolonijalnih u one anti-kolonijalne. Talijansko je širenje često bilo „prikupljanje mrvica“ koje su Britanci ostavili za sobom, ali je ambicioznost Francesca Crispija bila ta koja je dala gorivo širenju na Rogu Afrike. Italija je, međutim, imala tu nesreću da su se njezinom širenju suprotstavili Etiopljani – Abesinci, mogli bismo reći jedini subsaharski narod koji je u to vrijeme, uz dugu monarhističku tradiciju, zadovoljavao uvjete za stvaranje i centralizaciju vlastite države.

Nedugo nakon katastrofalnoga poraza kod Adowe, Francesco Crispi pao je u nemilost vlastitoga naroda i bio primoran napustiti vlast. Nova je talijanska vlada 26. listopada 1896. godine u Addis Abebi potpisala s Etiopijom sporazum u kojemu je priznata državnost i ravnopravnost Etiopije, određene su konačne granice Eritreje

i poništen je sporazum u Wuchaleu, zajedno s klauzulom koja je nametala talijanski protektorat nad Etiopijom. Napuštene su ideje daljnjeg kolonijalnog širenja (koje će se ipak nastaviti nekoliko godina poslije, i to u Somaliji i Libiji), te počinje faza konsolidacije kolonijalne vlasti u Eritreji, i pretvaranje iste u bazu za ekonomski prodor u Etiopiju te novačenje kolonijalnih vojnika (Killion, 1998.).

Udarac kod Adowe ostao je dugo vremena ukorijenjen u talijanskoj kolektivnoj psihi. Uslijedio je dubok osjećaj manje vrijednosti vlastite nacije, što je svakako pridonijelo u pripremi terena za brzi uspon Benita Mussolinija i njegovog fašističkoga pokreta, koji je obećavao obnovu talijanske veličine na primjeru Rimskoga Carstva. Upravo je želja za osvetom dosta pomogla u pokretanju Talijana prema ponovnom okršaju s Etiopijom, koji je kulminirao invazijom te afričke države od strane fašističke Italije 1935. godine.

Pobjeda kod Adowe poštjednula je Etiopiju sudbine većine afričkoga kontinenta. Štoviše, ona je uskočila u proces osvajanja i podjele afričkih područja (doduše samo onih susjednih), te je postala respektiranom monarhijom među ostalim državama svijeta. Međutim, u događajima s kraja XIX. stoljeća leži klica nesloge i neprijateljstva koja će pogoditi stanovništvo Roga Afrike i koja će izaći na vidjelo u drugoj polovici XX. stoljeća i kulminirati u nizu građanskih i međunarodnih konflikata (Vandervort, 1998.).

LITERATURA

- *** (1979.) *Atlante storico Garzanti. Cronologia della storia universale*. Milano: Aldo Garzanti editore S.p.A.
- *** (2007.) *Povijest, 15. knjiga. Kolonijalna carstva i imperijalizam (1871.-1914.)*. Zagreb: Jutarnji list.
- *** (2007.) *Povijest, 20. knjiga. Kronologija svjetske povijesti*. Zagreb: Jutarnji list.
- Adejumobi, Saheed A. (2007.) *The History of Ethiopia*. Westport – London: Greenwood Press.
- Bertoša, Slaven (2004.) *Svjetska povijest modernoga doba (XVI.-XIX. stoljeće) s posebnim osvrtom na Apeninski poluotok*. Zagreb: Profil International.
- Bovill, E. W. (1933.) „Italy in Africa: Part I“, *Journal of the Royal African Society*, 32(127): 178-186.
- Davidson, Basil (1984.) *Afrika u povijesti*. Ljubljana: ČGP Delo.
- Davis, John A., ur. (2000.) *Italy in the Nineteenth Century: 1796-1900*. Oxford – New York: Oxford University Press.
- Del Boca, Angelo (2001.) *Gli Italiani in Africa Orientale*, sv. 1. Milano: Arnoldo Mondadori editore S.p.A.
- Giglio, Carlo (1965.) „Article 17 of the Treaty of Ucciali“, *The Journal of African History*, 6(2): 221-231.
- Hess, Robert L. (1973.) „Italian Imperialism in Its Ethiopian Context“, *The International Journal of African Historical Studies*, 6(1): 94-109.
- Killion, Tom (1998.) *Historical Dictionary of Eritrea*. Lanham – London: Scarecrow Press.
- Mack Smith, Denis (1994.) *I Savoia Re d'Italia*. Milano: Biblioteca Universale Rizzoli.
- Marcus, Harold G. (1994.) *A History of Ethiopia*. Berkeley – Los Angeles – London: University of California Press.
- Milkias, Paulos (2005.) „The Battle of Adwa: The Historic Victory of Ethiopia over European Colonialism“. U: Milkias, Paulos i Metaferia, Getachew (ur.): *The Battle of Adwa: reflections on Ethiopia's historic victory against European colonialism*. New York: Algora Publishing.
- Paoletti, Ciro (2008.) *A Military History of Italy*. Westport – London: Praeger Security International.
- Procacci, Giuliano (1996.) *Povijest Talijana*. Zagreb: Barbat.
- Prouty, Chris - Rosenfeld, Eugene (1998.) *Historical Dictionary of Ethiopia and Eritrea*. Lanham – London: Scarecrow Press.
- Sanderson, G.N. (1964.) „England, Italy, the Nile Valley and the European balance, 1890-91“, *The Historical Journal*, 7(1), 94-119.
- Tejlor, Alan Dž. P. (1968.) *Borba za prevlast u Evropi (1848-1918)*. Sarajevo: Veselin Masleša.

„Trattato di Ucciali“. (1890.) Wikisource (dostupno na URL http://it.wikisource.org/wiki/Trattato_di_Ucciali) Pristupljeno 23. veljače 2011.

Vandervort, Bruce (1998.) *Wars of Imperial Conquest in Africa, 1830–1914*. London: UCL Press.

Wrong, Michela (2005.) *I Didn't Do It for You. How the World Betrayed a Small African Nation*. New York: HarperCollins Publishers.

ITALIAN COLONIALISM IN ERITREA AT THE END OF THE 19TH CENTURY – A HISTORICAL REVIEW

David Orlović

Summary

As a minor part of the large wave of conquest of Africa launched by European powers in the last decades of the 19th century, a recently unified Kingdom of Italy began building its own colony on the Red Sea coast, in present-day Eritrea. The local and European historical context, the causes of Italian colonial expansion and chronology of main political and military events, are presented in this paper. The Italian defeat at Adowa in 1896, by the hands of the Ethiopian military, is singled out by the author as the ending of this period of Italian colonialism. Finally, the immediate and long-term consequences of that event are mentioned.

Keywords: Italy, colonialism, Africa, Eritrea, Ethiopia